Волинська духовна семінарія понад чверть століття діяла в Острозі

Ведучий рубрики **Микола МАНЬКО**, директор Державного історико-культурного заповідника Острога

Двісті двадцять п'ять років тому – 14 (26) травня 1796 р. – у традиційному «місті шкіл» Острозі відкрилася Волинська духовна семінарія. Ще за рік до цього 1795 р. Острог став адміністративним центром православної церкви на Волині, після другого і третього поділів Польщі (1793, 1795 рр.) приєднаної до Російської імперії. Спочатку це був Житомирський вікаріат Мінсько-Волинської епархії, а з 1799 р. – самостійна Волинсько-Житомирська епархія. Резиденцією православних вікарних, а пізніше правлячих єпископів Волині стали поєзуїтські будівлі в Острозі, у яких того ж 1795 р. відкрили Преображенський чоловічий монастир. У цих же старовинних мурах, що пам'ятали викладачів як римо-католицького єзуїтського, так і греко-католицького василіанського орденів та їхніх студентів, і розпочала у травневі дні 1796 р. свою роботу православна духовна семінарія. Ініціатором її створення став єпископ **Варлаам (Шишацький)**, про злет і трагедію якого свого часу писали в нашій рубриці. Точну дату відкриття семінарії у 1880-х рр. установив церковний краєзнавець і проповідник о. **Іполит Липський** (батько президента Всеукраїнської академії наук ботаніка **Володимира Липського**).

За свою історію Волинська духовна семінарія кілька разів змінила свою локацію, пропрацювавши в Острозі порівняно недовгий час. Пожежа вересня 1821 р. (скоро буде два століття з часу цієї сумної події, що фатально вплинула на розвиток Острога як церковно-адміністративного та освітнього осередку) дуже пошкодила монастирські та семінарські споруди, головний храм монастиря, архієрейську резиденцію, і вони вже не повернулися до життя і з часом зникли з поверхні міста.

Ще чотири роки семінарія тулилася у будинку в Острозі, наданому власником міста князем **Каролем Яблоновським**, а з 1825 по 1836 рр. – у колишніх господарських будівлях при палаці цього князя у Ганнополі. З 1836 по 1902 р. семінарія перебувала у розкішних стінах ліквідованого царатом ліцею у Кременці, а з 1902 р. до часу свого закриття у 1918 р. – у новозбудованому приміщенні в губернському місті Житомирі.

Відроджена у міжвоєнний період у 1920 – 1930 рр. православна духовна семінарія у Кременці була спадкоємцем не Волинської духовної семінарії 1796 р., а навчального закладу з Холмщини, евакуйованого на схід у Першу світову війну, якому польська адміністрація не дозволила повернутися в рідне місто Холм.

За понад чверть вікову працю в Острозі Волинська духовна семінарія підготувала сотні православних священиків; у ній же здобули середню освіту для подальшого навчання і праці в різних галузях немало майбутніх педагогів, медиків, адміністраторів. Серед них були:

– **Антоній (Григорій Рафальський)** із випуску 1805 р. – православний митрополит Новгородський і Санкт-Петербурзький, «первоприсутствующий» (головуючий) член Найсвятішого Синоду. До монаршого постригу тривалий час працював економом рідної семінарії і був настоятелем храму на Новому місті;

– **Ієрофей (Яків Лобачевський)** із випуску 1807 р. – двоюрідний брат попереднього, православний єпископ Острозький, вікарій Волинської епархії, настоятель Дерманського монастиря, учений-енциклопедист, історик і природодослідник. У 1811 – 1823 рр. – викладач та інспектор Острозької альма-матер;

– **Степан Хотовицький** із випуску 1813 р. – визначний вчений-медик, ординарний і заслужений професор Медико-хірургічної академії в Петербурзі, один із основоположників педіатричної науки;

– **Амвросій (Афанасій Лотоцький)** із випуску 1819 р. – православний архімандрит, настоятель ряду монастирів, церковний історик, автор фундаментального дослідження з історії Почаївської лаври;

– **Орест Новицький** із випуску 1827 р. – визначний представник гегельянства у вітчизняній філософській думці, перший професор філософії Університету святого Володимира у Києві.

В Острозі навчалися і предки визначних постатей церковного життя, освіти, науки, культури і літератури наступних століть – історика-медієвіста **Івана Лучицького**, згаданого вже президента Всеукраїнської академії наук ботаніка Володимира Липського, історика й організатора краєзнавчих досліджень і музейної справи на Волині **Ореста Фотинського**, історичного романіста **Василя Яна (Янчевецького)**, книгознавця та автора першого каталогу Острозького музею о. **Михайла Струменського** (про нього ми писали в минулому випуску рубрики), фізика і метеоролога **Сергія Зілітінкевича** (кілька років тому визначний вчений відвідав Острог і редакцію «Замкової гори» в пошуках родового коріння; пішов із життя 15 лютого 2021 р.). ■